довічного ув'язнення практично покладатиметься лише на законослухняних платників податків, у тому числі і тих, які голосували проти довічного ув'язнення.

Ключові слова: *виправно-трудове судочинство, виконавче судочинство, вища міра покарання, карально-виховний захід антикримінальної відповідальності.*

Kirichenko A. A.

CRIMINAL-EXECUTIVE LAWOR CORRECTIVE-LABOR LEGAL PROCEEDINGS: NEW DOCTRINE OF EXECUTIVE LEGAL PROCEEDINGS

The shortcomings of the existing concept of criminally-executive law are indicated. Justified the necessity of returning to the former doctrine of corrective-labor proceedings, the basic task of which must consist in the guaranteed correction of the person convicted of a criminal offense, with the help of socially-useful labor, ensuring full reimbursement of expenses for the execution of the punitive educational measure of anticriminal responsibility, assigned to such person, first of all in the form of deprivation of liberty, at the expense of the labor of only the convicts themselves. Proposed a new doctrine of executive legal proceedings to achieve a similar goal, when executing judicial and other decisions in the constitutional, administrative, labor, de-facto property-contractual (civil) and de-jure property-contract (economic) proceedings in the form of an independent executive legal proceedings or as final sections of the said types of proceedings. It is pointed out that it is necessary to legalize the replacement of the higher punitive-educational measure of anticriminal responsibility from death penalty to life imprisonment by holding a nationwide referendum in such a way, that every voter realizes that reimbursement of expenses for life imprisonment will be imposed only on law-abiding taxpayers, including those, who voted against life imprisonment.

Key words: *corrective-labor legal proceedings, executive legal proceedings, supreme punishment, punitive-educational measure of anticriminal responsibility.*

УДК 343.14:343.345

Басиста І. В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального правата процесу
Львівського торговельно-економічного університету, м. Львів

ВПЛИВ КРИМІНАЛІЗАЦІЙНОЇ НАДМІРНОСТІ НА РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Окремі норми особливої частини КК України застосовуються у практичній діяльності правоохоронних органів та судів досить часто, оскільки щодня вчиняються кримінальні правопорушення, за які вони передбачають кримінальну відповідальність. Інші норми – застосовуються вкрай рідко, а є так звані «мертві» норми, частина з яких вже виключені із Закону. Ті ж «мертві» статті КК України, що продовжують залишатися в його особливій частині, несуть певну

загрозу, оскільки частково нівелюють завдання, які стоять перед кримінальним провадженням у цілому. У свою чергу, за тими складниками кримінальних правопорушень, які «штучно створені» в силу криміналізаційної надмірності, проводити розслідування, збирати, перевіряти та оцінювати докази вкрай складно, а, особливо, коли самі формулювання норм КК України є алогічними.

Ключові слова: *кримінальне правопорушення, слідчий, прокурор, свідок, показання, криміналізаційна надмірність.*

Постановка проблеми. У частинах 1–2 статті 36 КПК унормовано положення про те, що прокурор, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора.

Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений, серед іншого, доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування; доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК; доручати органу досудового розслідування виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, перевіряти повноту і законність проведення процесуальних дій, а також повноту, всебічність та об'єктивність розслідування у перейнятому кримінальному провадженні; доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави тощо.

Відповідно органи досудового розслідування та слідчі, зокрема, в силу вимог КПК мають обов'язки щодо виконання доручення та вказівок прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора,

наданих у порядку, передбаченому КПК, тягне за собою передбачену законом відповідальність (частина 4 статті 40 КПК) [1].

Виклад основного матеріалу. На сьогодні за невиконання письмових законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому КПК, слідчий може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності, що, як на нас, є логічним і виправданим. Однак певний період часу поряд із дисциплінарною відповідальністю слідчого передбачалася і кримінальна відповідальність, мова йде про «славнозвісну» статтю 381^1 ККУ, яка на сьогодні цілком виправдано й обґрунтовано виключена із закону.

Так, законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України», Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 381^1 «Невиконання слідчим вказівок прокурора». У цій статті була передбачена відповідальність за умисне систематичне невиконання слідчим органу досудового розслідування законних вказівок прокурора, наданих ним письмово в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, при здійсненні кримінального провадження.

Особисто для нас криміналізація описаних вище діянь була яскравим фактом саме криміналізаційної надмірності, який законодавцем, хоча із деяким запізненням, але все ж таки було усунуто, а норму виключено із ККУ.

Криміналізаційна надмірність містить у собі істотну шкоду, оскільки відбувається перенасиченість законодавства кримінально-правовими заборонами, необхідність в яких вже відпала або навіть не існувала зовсім [2, с. 19–20]. На нашу думку, то жодної необхідності криміналізувати описані вище діяння не існувало, ситуація була штучною та надуманою.

Більше того застосування зазначеної норми КК України було проблематичним, в першу чергу, через її формулювання (як зазначають деякі дослідники – «алогічний виклад»).

Осадчий В. І., аналізуючи склад зазначеного злочину, цілком правильно зазначив, що об'єктивна сторона такого злочину полягала в систематичному невиконанні слідчим органу досудового розслідування законних вказівок прокурора, наданих ним письмово в установленому КПК порядку, при здійсненні кримінального провадження. Систематичність невиконання таких вка-

зівок означала, що слідчий мінімум три рази повною мірою не виконував законні вказівки прокурора, надані ним письмово в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, при здійсненні кримінального провадження. Притягнення слідчого до кримінальної відповідальності за невиконання ним вказівок прокурора можливо було лише протягом певного часу, зокрема, необхідно було, щоб протягом одного року з дня накладення на слідчого стягнення за невиконання ним законних вказівок прокурора, наданих письмово в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, при здійсненні кримінального провадження, на цього ж слідчого знову мало бути накладено два стягнення за невиконання ним законних вказівок прокурора, наданих письмово в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, при здійсненні кримінального провадження (всього їх повинно бути три; кожне невиконання вказівок злочином не є; лише невиконання вказівок три рази робила поведінку слідчого злочинною – в ст. 381[1]КК відповідальність була вибудувана з урахуванням дисциплінарної преюдиції). Причому не мало значення невиконання слідчим законних вказівок прокурора було в одній кримінальній справі (провадженні) чи в різних. Якщо минув річний термін з дня накладення на слідчого стягнення за невиконання ним законних вказівок прокурора, наданих письмово в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, при здійсненні кримінального провадження, і на цього слідчого знову накладають стягнення за невиконання ним законних вказівок прокурора, наданих письмово в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, при здійсненні кримінального провадження, таке стягнення буде вважатися накладеним вперше. Інакше кажучи, після того, як сплине річний термін, особа вважалася такою, що дисциплінарного стягнення немає. Такою, що не має дисциплінарного стягнення, вважатиметься й особа, яка заохочена шляхом дострокового зняття дисциплінарного стягнення, нагороджена державною нагородою чи відзнакою Президента України. Злочин – невиконання слідчим вказівок прокурора вважався закінченим фактом накладання на слідчого втретє протягом року стягнення за невиконання ним законних вказівок прокурора, наданих ним письмово в установ-

леному Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, при здійсненні кримінального провадження. У диспозиції статті було вказано на невиконання слідчим вказівок прокурора. Як варто було розуміти, зміст терміна «невиконання» – це стовідсоткове ігнорування вказівок чи лише якоїсь частини їх [3]?

До цієї норми КК України існувала ціла низка й інших практичних питань її застосування, які нині відпали автоматично із депеналізацією такого діяння.

З іншої сторони, незастосування окремих кримінально-правових норм на фоні широкої поширеності діянь, що забороняються ними, може підірвати престиж і авторитет закону про кримінальну відповідальність як такого, у зв'язку із тим, що в суспільній свідомості може зміцнитися впевненість у його безсиллі й недієвості [2, с. 19–20].

Працюючи в рамках наукової теми кафедрального дослідження, нами проводилося анкетування слідчих Національної поліції України, які навчалися в режимі курсів підвищення кваліфікації. Одне з питань, яке наводилося в анкеті, стосувалося нагальності та доцільності декриміналізації окремих норм КК України. При узагальненні результатів анкетування слідчих встановлено, що у графі анкети «Ваш варіант» значна кількість слідчих відзначали статті 384 та 385 КК України, з якими вони «щодня працюють», роз'яснюючи процесуальні права та обов'язки учасникам кримінального провадження. Положення цих норм значна кількість практиків-слідчих вважають недієвими, такими, що не мають практичного застосування, а відповідно – факти завідомо неправдивих показань свідків чи потерпілих або завідомо неправдиві висновки експертів під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження або проведення розслідування тимчасовою слідчою чи спеціальною тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України або в суді, завідомо неправдиві звіти оцінювачів про оцінку майна під час здійснення виконавчого провадження, а також завідомо неправильні переклади, зроблені перекладачами, безпідставні відмови учасників кримінального провадження від давання показань тощо у ряді випадків залишаються безкарними.

Глибину цієї проблематикими осягнули, лише провівши аналіз судової практики. Так, якщо в Єдиному державному реєстрі судо-

вих рішень у категорії «Кримінальні справи за статтею 384 ККУ» починаючи з 2010 року знаходиться 2079 судових рішень, то за статтею 385 ККУ таких судових рішень станом на початок червня 2017 року налічується 106, з яких вироків лише 19.

Така мізерна кількість вироків може свідчити про дві полярні ситуації – практично всі відмови свідків від давання показань або відмови експертів чи перекладачів від виконання покладених на них обов'язків мають належні на те підстави, або ж – зазначена норма ККУ є «мертвою», на що і вказали опитані респонденти, уточнивши, що формування доказової бази у кримінальних провадженнях зцього кримінального правопорушення є надто ускладненим через низку суб'єктивних обставин.

Однозначно сказати, що такі факти є результатом криміналізаційної надмірності, як у випадку зі статтею 381[1] ККУ не доводиться, але зазначені проблеми спільними зусиллями варто вирішувати фахівцям як у галузі матеріального, так і процесуального права, на що вже нами зверталася увага в юридичній літературі.

Тут криється ціла низка проблем, які потребують негайного вирішення, зокрема: сутнісна проблема полягає у неправильному розумінні своїх конституційних та процесуальних прав учасниками кримінального провадження, нівелювання кримінально-правовими заборонами, зміцнення впевненості у «безпомічності» органів, що проводять досудове розслідування та суду тощо.

Немає жодного варіативного тлумачення законодавчого положення частини 2 статті 385 ККУ про те, що не підлягає кримінальній відповідальності особа за відмову давати показання під час провадження досудового розслідування або в суді щодо себе, а також членів її сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Кричущими є факти, коли свідки безпідставно відмовлялися давати показання, користуючись правовою допомогою адвоката. Для прикладу, згідно з вироком Кремінського районного суду Луганської області від 2 березня 2016 року у справі № 414/1350/15-к провадження № 1-кп/414/13/2016 ОСОБУ_2 визнано винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст.385 КК України, та призначено їй покарання у вигляді штрафу у розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становило 850 гривень. Встановлено, що 06.04.2015 року до Єдиного реєстру досудових розсліду-

вань внесено відомості про кримінальне провадження № 42015130460000007, за фактом зловживання службовим становищем посадовими особами відділу освіти Кремінської районної державної адміністрації, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 364 КК України. Під час провадження досудового розслідування у вказаному кримінальному провадженні старшим слідчим Мартиновим В. П. було викликано на допит як свідка ОСОБУ_2 з метою з'ясування обставин, що мали значення для цього кримінального провадження.

12.06.2015 року о 12 годині 17 хвилин, під час допиту в ролі свідка, ОСОБІ_2 у присутності адвоката було роз'яснено права та обов'язки свідка, а також попереджено про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань та за дачу завідомо неправдивих показань за ст. ст. 384, 385 КК України, після чого остання відмовилась від давання показань на підставі ст. 63 Конституції України, про що у протоколі зроблено відповідну відмітку.

Старший слідчий Мартинов В. П., проаналізувавши протокол допиту свідка ОСОБА_2 від 12.06.2015 року, дійшов висновку про безпідставність відмови свідка давати показання з посиланням на ст. 63 Конституції України. Після чого 13.06.2015 року він виписав повістку на ім'я ОСОБА_2 про виклик останньої 16.06.2015 року до Кремінського РВ з метою додаткового допиту її як свідка з метою з'ясування обставин, що мають значення для вищевказаного кримінального провадження.

16.06.2015 року ОСОБА_2 прибула за викликом до Кремінського РВ, де о 15 годині 23 хвилини в каб. № 28 під час проведення додаткового допиту як свідка за участі адвоката із застосуванням відеозйомки їй роз'яснені права та обов'язки свідка, а також попереджено про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань та за дачу завідомо неправдивих показань за ст. ст. 384, 385 КК України. Однак, незважаючи на законні вимоги старшого слідчого Мартинова В. П., свідок ОСОБА_2, ухиляючись від виконання покладеного на неї процесуального обов'язку давати показання, встановленого п. 2 ч. 2 ст. 66, ч. 3 ст. 95 КПК України, за відсутності поважних причин, які перешкоджали б виконанню цього її обов'язку, відмовилась від давання показань, про що у протоколі зроблено відповідну відмітку у присутності понятих.

Допитана в судовому засіданні обвинувачена ОСОБА_2 свою вину не визнала та пояснила, що 16.06.2015 року повісткою слідчий повторно викликав її на допит. Перебуваючи в кабінеті слідчого зі своїм захисником, вона відмовилася давати показання, скориставшись своїм правом, передбаченим ст. 63 Конституції України, оскільки не вважала себе свідком у цьому кримінальному провадженні. Підтвердила, що родичкою працівників освіти Кремінської РДА вона не є. Стосовно неї ніяких кримінальних проваджень не порушено. Вона шляхом подання документів брала участь у конкурсних торгах відділу освіти лише в березні 2015 року.

Після дослідження резервної копії відеозапису допиту свідка, наданого стороною обвинувачення, ОСОБА_2 вказала, що впізнає себе, свого захисника, свідків та слідчого. Запис відбувався 16.06.2015 року. Її відмову зафіксовано правильно.

Висновки. Варто констатувати, що проведений нами аналіз зазначених вироків засвідчує той факт, що значна частина кримінальних проваджень закінчуються укладенням угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим).

Цікавою є географія таких вироків, зокрема: Луганська область – 4, Дніпропетровська – 2, інші області – по одному, а по Івано-Франківській, Закарпатській та деяких інших областях аналізовані вироки взагалі відсутні.

Статистика річ «вперта», при цьому і теоретикам, і практикам не варто забувати, що теоретичні проблеми, «прорісши» у глибину певної діяльності набувають уже значно глобальніших обрисів, а якщо їх перенести у площину кримінального права та кримінального процесу, то в силу їх (авт. проблем) деструктивного впливу можуть навіть нівелюватися ті завдання, які покликано вирішувати кримінальне провадження в цілому.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8.

2. Фріс П. Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. №1 (2). С. 19–28.

3. Осадчий В. І. Кримінально-правова характеристика невиконання слідчим вказівок прокурора (ст. 381^1 КК України) та проблеми застосування норми. URL: http://tdp.kpi.ua/wp-content/uploads.

Басистая И. В.

ВЛИЯНИЕ КРИМИНАЛИЗАЦИОННОЙ ИЗБЫТОЧНОСТИ НА РАССЛЕДОВАНИЕ ОТДЕЛЬНЫХ ВИДОВ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

Отдельные нормы особенной части УК Украины применяются в практической деятельности правоохранительных органов и судов достаточно часто, так как ежедневно совершаются уголовные правонарушения, за которые они предусматривают уголовную ответственность. Другие нормы – применяются крайне редко, а есть так называемые «мертвые» нормы, часть из которых уже исключена из Закона. Те «мертвые» статьи УК Украины, которые продолжают оставаться в его особенной части, несут определенную угрозу, так как частично нивелируют задания, которые стоят перед уголовным производством в целом. В свою очередь, по тем составам уголовных правонарушений, которые «искусственно созданы», как результат криминализационной избыточности, проводить расследование, собирать, проверять и оценивать доказательства крайне сложно, а особенно, когда сами формулировки норм УК Украины алогичны.

Ключевые слова: *уголовное правонарушение, следователь, прокурор, свидетель, показания, криминализационная избыточность.*

Basysta I. V.

IMPACT OF CRIMINAL REDUNDANCY ON INVESTIGATION OF CERTAIN TYPES OF CRIMINAL OFFENSES

Some rules of the Criminal Code of Ukraine are often used in the practice of law enforcement agencies and courts because criminal offenses are committed every day for which criminal liability is provided. Other standards are rarely used, and there are so-called "dead" rules, some of which are excluded from the law. Those "dead" articles of the Criminal Code of Ukraine that remain in its special part are a threat, as they partially negate the tasks facing criminal proceedings in general. In its turn, it is extremely difficult to conduct investigations, collect, examine and evaluate the evidences according to "artificially" created components of criminal offenses because of criminal redundancy, especially when the formulation of norms of the Criminal Code of Ukraine is illogical.

Key words: *criminal offense, investigator, prosecutor, witness, testimony criminal redundancy.*